

Галина Новікова

Паспорт для екологічного моніторингу книгосховищ

Представлено уніфікований екологічний паспорт книгосховища, призначений для паспортизації умов зберігання бібліотечних фондів.

Результати комплексної експертної оцінки стану книгосховищ та документних фондів використовуються для раціональної організації робіт з превентивної консервації і стабілізації, а також для планування готовності бібліотеки до надзвичайних ситуацій та рятувально-відновлювальних робіт на випадок аварій або стихійного лиха.

Екологічний моніторинг книгосховищ охоплює: спостереження за умовами зберігання документних фондів; встановлення причин їх відхилення від нормативних вимог; аналіз і прогнозування впливу існуючих екологічних факторів на стан фізичного збереження документів у перспективі.

За результатами моніторингу кожна бібліотека опрацьовує стратегію збереження фондів. Зважаючи на матеріально-технічні та фінансові можливості, стратегія збереження реалізується відповідно до конкретної програми, яка складається з окремих проєктів з превентивної консервації, стабілізації, реставрації, перенесення інформації на мікроносії, охорони фондів та ін.

Одним з можливих механізмів впровадження екологічного моніторингу в бібліотеці є паспортизація книгосховищ за спеціальним паспортом. Такий паспорт було розроблено у рамках наукової теми «Екологія книгосховищ та її вплив на фізичне збереження бібліотечних фондів», яка виконувалася у відділі наукових технологій збереження фондів Центру консервації і реставрації (ЦКР) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. У НБУВ паспортизація книгосховищ здійснюється контролью-кліматичною службою ЦКР та фахівцями-біологами. Паспорт заповнюється під час планових обстежень умов зберігання фондів; при суцільному або вибіркового обстеження приміщень і документів у разі виникнення аварійних ситуацій; у процесі систематичного біологічного нагляду за станом фондів.

У паспорт заносяться результати контролю екологічних факторів, діючих у кожному окремому книгосховищі (температури, відносної вологості і газового складу повітря, характеру та інтенсивності освітлення документів, запиленості фондів), факторів, що виникають в екстремальних ситуаціях; результати мікологічного й ентомологічного обстежень фондів та мікробіологічного контролю повітря, а також дані про санітарно-гігієнічну та дезінфекційно-дезінсекційну обробку фондів.

Паспорт включає опис технічних характеристик книгосховища; відомості про дотримання нормативних вимог до засобів забезпечення фізичного збереження документів під час їх зберігання і використання; додержання правил протипожежної безпеки. Особлива увага приділяється обстеженню умов зберігання документних фондів у сховищах з нерегульованим мікрокліматом.

Результати паспортизації книгосховищ НБУВ використовуються для планування в кожному книгосховищі комплексу упереджувальних заходів та організації рятувально-відновлюваних робіт, спрямованих на уникнення або мінімізацію можливих втрат на випадок аварій.

Отримані за результатами паспортизації дані беруться за основу для визначення обсягів матеріально-технічного забезпечення потреб бібліотеки в утриманні у належному стані будівлі й інженерно-технічних комунікацій; у забезпеченні модульним обладнанням і системами підтримання нормативних режимів зберігання; в створенні умов для реставраційно-відновлюваних і стабілізаційних робіт; в організації робіт зі спеціальної обробки ушкоджених документів; у забезпеченні охорони і безпеки фондів.

Інформаційну схему екологічного паспорта буде використано для розробки комплексної системи баз даних «Збереження фондів НБУВ», яка створюється в рамках трирічної наукової теми ЦКР «Система збереження бібліотечних фондів: проблеми та впровадження в умовах НБУВ».

Екологічний паспорт книгосховища

Дата заповнення паспорта		1	
Назва (бібліотека, відділ / сектор)		2	
Прізвище, ім'я, по батькові, посада особи, яка заповнює паспорт		3	
Місцезнаходження книгосховища	адреса	4	
	поверх	5	
	№ кімнати	6	
Обсяг фонду, тис. од. зб.		7	
Класифікація фонду / категорійність		8	
Рух фонду, тис. од. зб. / рік	надходить	9	
	вибуває	10	
Дата розміщення фонду в книгосховищі		11	
Будівля	Збудовано за модульним проектом	12	
	Пристосовано частину адміністративного / житлового будинку	13	

Технічна характеристика книгосховища

Площа, м ²		14	
Висота, м		15	
Вікна / кількість, од.		16	
Стіни	покриття / колір	17	
	фізичний стан	18	
Стеля	покриття / колір	19	
	фізичний стан	20	
Підлога	матеріал	21	
	фізичний стан	22	
Кількість аварій комунікаційних систем за останні 3 роки		23	
Технічний стан	даху	24	
	ринви	25	

Ремонт книгосховища

Дата останнього ремонту		26	
Характер ремонту	капітальний	27	
	косметичний	28	
Санітарно-гігієнічна обробка після ремонту	приміщення	29	
	засобів зберігання фонду	30	
	документів	31	

Протипожежна безпека

Наявність пожежної сигналізації		32	
Засоби пожежогасіння	автоматична система	33	
	місцеві засоби	34	
Дата останнього профілактичного огляду	засобів пожежогасіння	35	
	комунікаційних систем	36	
	електромережі	37	
Наявність плану термінових дій та схеми евакуації на випадок пожежі		38	

Охорона фонду

Наявність автоматичної охоронної системи		39	
--	--	----	--

Розміщення фонду

Засоби зберігання документів		40	стелаж	шафа	ката- ложна шафа	сейф
Кількість, од.		41				
Матеріал		42				
Технічний стан		43				
Покриття	фарба	44				
	колір	45				
Розміщення фонду відносно:	вікон	46				
	джерел штучного освітлення	47				
	комунікаційних систем	48				
Розміщення документів	кількість метролиць	49				
	книгоємність, од. зб. / м ² площі	50				
	розміщення на стелажах у складський спосіб	51				
	зберігання документів у стосах, од. зб.	52				
	окреме зберігання особливо цінних документів	53				
	наявність мікрокліматичних контейнерів, од.	54				
	наявність роздільників книг	55				

Потреби у первинних засобах зберігання, од.	коробки	56	
	папки	57	
	футляри	58	
Потреби у модульному обладнанні для зберігання великоформатного аркушевого матеріалу		59	

**Режими зберігання
Температурно-вологісний режим**

Відхилення від нормативних параметрів мікроклімату книгосховища	для температури (18±2°C)	добові	60	
		сезонні	61	
	для відносної вологості (55±5%)	добові	62	
		сезонні	63	
Засоби регулювання мікроклімату	автоматизована система кондиціювання повітря		64	
	припливно-витяжна вентиляція		65	
	побутовий кондиціонер		66	
	осушувач / зволожувач повітря		67	
	електровентилятор		68	
	автономні крани відключення радіаторів системи опалення		69	
Нерегульований мікроклімат	природний обмін повітря		70	
	примусове провітрювання		71	
Реєструючі прилади, од.	термометри / тип		72	
	психрометри / тип		73	
	гігрографи / тип	у приміщенні	74	
		у сейфі	75	
Розташування реєструючих приладів згідно з вимогами ГОСТ 7.50-90*			76	
Наявність журналу реєстрації параметрів мікроклімату			77	
Періодичність заповнення журналу			78	
Відповідальний за ведення журналу (прізвище, ім'я, по батькові, посада)			79	

Світловий режим

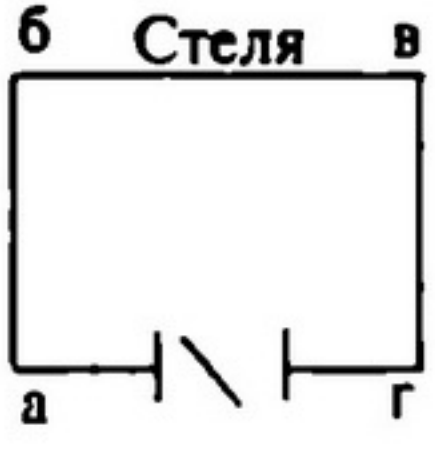

Тип освітлення	природне	80	
	штучне	81	
	комбіноване	82	
Джерела штучного освітлення	лампи розжарювання	83	
	люмінесцентні лампи / тип	84	
Наявність світлозахисних засобів на:	вікнах	85	
	лампах розжарювання	86	
	люмінесцентних лампах	87	
Освітленість поверхні документів у книгосховищі, лк		88	

Санітарно-гігієнічний режим

Хімічний склад повітря книгосховища, мг/ м ³	сірчастий ангідрид		89	
	двоокис азоту		90	
	хлор		91	
	пил		92	
	сажа		93	
	суспендовані речовини		94	
			95	
Способи пилоочищення у санітарний день	приміщення	пневматична система	96	
		побутовий пилосос	97	
		ручний спосіб	98	
	фондів	пневматична система	99	
		побутовий пилосос	100	
		ручний спосіб	101	
Наявність / кількість робочих місць у книгосховищі, од.		102		
Наявність сторонніх предметів	м'які меблі		103	
	килимове покриття		104	
	засоби прибирання, пакувальні матеріали		105	
	вазони з квітами		106	
	особисті речі персоналу		107	

Мікологічний нагляд

Локалізація осередків мікологічного пошкодження / види мікроміцетів

Приміщення (площа пошкодження, м ²)		сліди затікання вологи	108	
		пігментні плями	109	
		осипання фарби	110	
		відшарування штукатурки	111	
		сліди затікання вологи	112	
		пігментні плями	113	
		осипання фарби	114	
		відшарування штукатурки	115	
		підлога	116	
		віконні прорізи	117	
		підвіконня	118	
Засоби зберігання документів, од.	стелаж		119	
	шафа	книжкова	120	
		каталожна	121	
	коробка		122	
	папка		123	
	футляр		124	
Контейнери для транспортування документів, од.		125		
Меблі та інше обладнання робочих місць		126		
Документи, од. зб.		127		

Мікробіологічний контроль повітря

Наявність запаху плісняви	128	
Кількість колонієутворювальних одиниць (КУО) на чашку Петрі / дата	129	
Кількість спор в 1 м ³ повітря / дата	130	

Дезінфекційна обробка

УФ-опромінювання / дата	повітря приміщення	131	
	осередків пошкодження (стіна / стеля)	132	
	бібліотечного обладнання	133	
Дезобробка ручним способом / дата	підлоги, м ²	134	
	стелажів / метрополиць, іншого бібліотечного обладнання, од.	135	
	первинних засобів зберігання документів, од.	136	
	документів, од. зб.	137	
Камерна фумігація документів, од. зб. / дата		138	
Фумігація фонду в книгосховищі / дата		139	

Ентомологічний нагляд

Локалізація осередків ентомологічного пошкодження / види комах

Приміщення	стеля	140	
	стіна	141	
	підлога	142	
	віконні прорізи	143	
	підвіконня	144	
Засоби зберігання документів, од.	стелаж	145	
	шафа	книжкова	146
		каталожна	147
	коробка	148	
	папка	149	
	футляр	150	
Обладнання робочих місць		151	
Документи, од. зб.		152	

Дезінсекційна обробка

Дезінсекція / дата	приміщення	153	
	засобів зберігання документів, од.	154	
	обладнання робочих місць	155	
	документів, од. зб.	156	

* ГОСТ 7.50-90. СИБІД. Консервация документов. Общие требования. — Замість ГОСТ 7.50-84, введ. 05. 04. 2001. — 12 с.